

Անահիտ Բաբախանյան

ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալի օգնական

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՄԱՐՈՒԹՅԱՄԲ ԵՎ ԸՍՏ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԴԵՊԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ¹

Համառոտագիր

Բանկային գաղտնիքի պաշտպանությունը ժամանակակից իրավական պետության կարևորագույն երաշխիքներից է, քանի որ այն անմիջականորեն առնչվում է անձի մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիությանը:

Աշխատանքում ուսումնասիրության առարկա են դարձել բանկային և հարկային գաղտնիքների հասկացությունները, բանկային գաղտնիքի պաշտպանության երաշխիքները և սահմանափակումների մեխանիզմները, բանկային հաշիվների վերաբերյալ հարկային հսկողության շրջանակներում հարկային մարմնի ձեռքբերման իրավասությունը, բանկային գաղտնիք պարունակող տվյալների ձեռքբերման քրեադատավարական ընթացակարգային առանձնահատկությունները:

Կատարված հետազոտության արդյունքում հեղինակը առաջարկել է հարկային գաղտնիքի տրամադրման համար ևս սահմանել դատավարական սանկցիայի նախատեսման անհրաժեշտություն, արձանագրել են, որ առանց դատավարական սանկցիայի՝ հարկային մարմնին իրավասություն վերապահելը անխոչընդոտ ձեռք բերելու անձի բանկային հաշվի վերաբերյալ ամփոփ տեղեկատվությունը, հակասում է անձի՝ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով սահմանված երաշխիքներին:

Հիմնաբառեր - բանկային գաղտնիք, հարկային գաղտնիք, բանկային հաշվի ամփոփ տեղեկություն, սահմանափակման մեխանիզմներ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի չափանիշներ:

Ներածություն

Սահմանադրության² 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության իրավունք:

¹ Հոդվածը ներկայացվել է 19.04.2026 թ., գրախոսվել է 02.06.2026 թ.:

² Տե՛ս Սահմանադրություն, ընդունվել է 06.12.2015 թ., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015 թ.: ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում, Հոդ. 1118:

Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի ամրագրումը միտված է անձի համար և անձի շուրջը այնպիսի շրջանակի (տարածության) երաշխավորմանը, որում նա, զերծ մնալով պետության կամ հանրության կողմից որևէ ուղղորդումից կամ առավել ևս հարկադրանքից, կկարողանա ազատորեն դրսևորել և զարգացնել իր անհատականությունը՝ իր արժանապատվության և՛ ընդհանուր, և՛ հատուկ ազատությունների և իրավունքների՝ պետության, հանրության և այլ մասնավոր անձանց կողմից հարգանքի պայմաններում:

Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը ներառում է նաև բոլոր այն տեղեկությունները, որոնք վերաբերում են այդ իրավունքը կրողի անձին, նրա անձնական տարածքին և դրանում պաշտպանվող՝ կենսական կամ անձի կողմից կարևորվող այլ շահերին, քանի որ այդպիսի տեղեկությունները թույլ են տալիս ներագդել անձի վարքագծի վրա կամ որևէ այլ կերպ ներգործել նրա անձնական կյանքի գաղտնիության վրա: Որևէ գաղտնիք, որը վերաբերվում է մասնավոր անձին, Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով արդեն իսկ պաշտպանված է, ուստի՝ այն պետք է լինի նաև օրենսդրորեն պաշտպանված՝ անկախ այն հանգամանքից, թե այդ գաղտնիքը վերաբերում է անձի նեղ անձնային հատկանիշների՞ն, ներքին ինքնորոշման այլ բաղադրիչների՞ն, թե՛ նրա՝ գաղտնիությամբ ապահովված հաղորդակցությանը պետության, հանրության կամ այլ մասնավոր անձանց հետ: Դա վերաբերում է ոչ միայն բանկային գաղտնիքին, այլև այլ գաղտնի տեղեկություններին³:

Գլոբալիզացիայի, թվայնացման և ֆինանսական տեխնոլոգիաների զարգացման պայմաններում բանկային համակարգերը դարձել են ոչ միայն տնտեսական հարաբերությունների իրականացման միջոց, այլև պետությունների համար կարևոր գործիք՝ ֆինանսական վերահսկողության, փողերի լվացման դեմ պայքարի, կոռուպցիայի բացահայտման և ֆինանսական հանցավորության կանխարգելման ոլորտներում: Այս իրավիճակը ձևավորում է բարդ իրավական հավասարակշռություն՝ մասնավոր կյանքի պաշտպանության և հանրային շահի պաշտպանության միջև, որտեղ բանկային գաղտնիքը այլևս չի կարող դիտարկվել որպես բացարձակ և անսահմանափակ իրավունք: Բանկային տվյալները ներկայումս անձի տնտեսական վարքագծի, գույքային դրության երի առավել ամբողջական արտացոլումներից մեկն են, ինչի հետևանքով դրանց պաշտպանությունը անմիջականորեն կապվում է մարդու մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնարար իրավունքի հետ:

Այս համատեքստում առանձնահատուկ նշանակություն է ձեռք բերում այն հարցը, թե ինչ երաշխիքների պայմաններում և ինչ սահմաններում կարող են պետական մարմինները ստանալ և օգտագործել բանկային տեղեկատվությունը՝ առանց խախտելու մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշները: Հենց այդ պատճառով բանկային գաղտնիքի պաշտպանության իրավական ռեժիմի ուսում-

³ Տե՛ս Սահմանադրական դատարանի 2020 թ. հունիսի 18-ի թիվ 1546 որոշում:

նասիրությունը դարձել է արդիական ինչպես ներպետական օրենսդրության զարգացման, այնպես էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի ձևավորած չափանիշների համատեքստում:

Հետազոտական մաս

Բանկային գաղտնիքը և նրա պաշտպանությունը ներառում են հետևյալ կողմերը՝ իրավաբանական, կազմակերպական և տեխնիկական: Իրավաբանական կողմը ենթադրում է բուն բանկային գաղտնիքի, նրա սուբյեկտների շրջանակի, պարտականությունների և իրավունքների, բանկային գաղտնիքի պահպանման պահանջների խախտման համար պատասխանատվության սահմանումը⁴:

Բանկային գաղտնիքի վերաբերյալ հարցերը կարգավորվում են 1996 թ. հոկտեմբերի 14-ին ընդունված «Բանկային գաղտնիքի մասին» օրենքով⁵: Նշված օրենքը սահմանում է բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկությունները, այդ տեղեկությունների հրապարակման, պահպանման և տրամադրման իրական հիմքերը և կարգը, բանկային գաղտնիքի շուրջ ծագող հարաբերությունների մասնակիցների իրավունքները և պարտականությունները, ինչպես նաև պատասխանատվությունը վերը նշված օրենքի պահանջների խախտման համար:

Ավելին, կարևոր է արձանագրել, որ բանկային գաղտնիքի պաշտպանությունն ամրագրող երաշխիքներ սահմանված են նաև «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիայով⁶ (այսուհետ նաև՝ Կոնվենցիա), որի 81-րդ հոդվածով: Ընդ որում, կարևոր է նշել, որ ներկայացված եզրահանգումն այն մասին, որ Կոնվենցիայի սույն հոդվածով սահմանված երաշխիքները ուղղված են բանկային գաղտնիքի պաշտպանությանը, հիմնավորվում է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2013 թ. սեպտեմբերի 13-ի թիվ ԱՎԴ/0015/07/13 որոշմամբ, որի համաձայն՝ ««Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի համատեքստում մեկնաբանելով «անձնական կյանք» եզրույթը՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ այն լայն հասկացություն է և ենթակա չէ սպառիչ սահմանման: Եվրոպական դատարանը գտել է, որ անձնական կյանքի ոլորտն ընդգրկում է մարդու առողջությունը, ֆիզիկական և հոգեկան ամբողջականությունը: Անձնական կյանքի իրավունքը ներառում է նաև անհատական զարգացումը, այլոց և ընդհանրապես արտաքին աշխարհի հետ հարաբերություններ հաստատելը և զարգացնելը⁷:

⁴ Տե՛ս Ս. Մուրադյան, Բանկային գաղտնիքի իրավական կարգավորման հիմնախնդիրները, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու 2019 թ. էջ 27

⁵ Տե՛ս Բանկային գաղտնիքի մասին օրենք, ՀՀԱԺՏ 1996/19(1119) 15 հոկտեմբեր, հոդ. 230, Ընդունման ամսաթիվ՝ 07.10.1996 թ., Ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 25.10.1996 թ.:

⁶ Տե՛ս «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիա, ՀՀԱԳՆԴՏ 2004.12.20/5(13), Ընդունման ամսաթիվ՝ 04.11.1950 թ.:

⁷ Տե՛ս Nada v Switzerland App no 10593/08 (12 September 2012) para 151.

«Բանկային գաղտնիքի մասին» օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթը մեկնաբանելով ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածի, ինչպես նաև «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի և դրա վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված՝ սպասարկման կամ այլ գործառնությունների կապակցությամբ բանկի և անձի միջև հաստատված հարաբերությունները՝ որպես արտաքին աշխարհի հետ անձի հարաբերությունների տարատեսակ, հանդիսանում են «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ *մարդու անձնական կյանքի մաս*: Հետևաբար, «Բանկային գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված տեղեկությունները՝ որպես մարդու անձնական կյանքի մաս, անձեռնմխելի են և դրանց ստացման վրա տարածվում են ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածում, ինչպես նաև «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված սահմանափակումները»:

Այս համատեքստում անդրադառնանք բանկային գաղտնիքի հասկացությանը: Այսպես, Բանկային գաղտնիքի մասին օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բանկային գաղտնիք են համարվում բանկի հաճախորդին սպասարկելու կապակցությամբ տվյալ բանկին հայտնի դարձած հաճախորդի հաշիվների վերաբերյալ տեղեկությունները, հաճախորդի հանձնարարությամբ կամ հոգուտ հաճախորդի կատարված գործառնությունների վերաբերյալ տեղեկությունները, ինչպես նաև նրա առևտրային գաղտնիքը, գործունեության ցանկացած ծրագրի կամ մշակման, գյուտի, արդյունաբերական դիզայնի մասին տեղեկությունները և նրա վերաբերյալ ցանկացած այլ տեղեկություն, որը հաճախորդը մտադիր է եղել գաղտնի պահել, և բանկը տեղյակ է կամ կարող էր տեղյակ լինել այդ մտադրության վերաբերյալ:

Ներկայացված կարգավորման կապակցությամբ կարևոր է նշել, որ հիշյալ դրույթում օրենսդիրն իրավացիորեն ընտրել է բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկությունների թվարկման գույակցումը մասնավոր անձի կողմից ցանկացած այլ տեղեկությունը գաղտնի պահելու մտադրության հետ, որի մասին բանկը տեղյակ էր կամ կարող էր տեղյակ լինել: Հետևապես, ակնհայտ է, որ այդ օրենքում բանկի և իր հաճախորդի միջև հաղորդակցության շրջանակներում գաղտնիության ռեժիմով պաշտպանվում է հաճախորդին վերաբերող ցանկացած տեղեկություն, որը գաղտնի պահելու մտադրություն ունի հաճախորդը, և որի այդ մտադրությունն ուղղակիորեն կամ անուղղակի հասու է բանկին:

Հիշյալ օրենքի այս ձևակերպումները վկայում են այն մասին, որ բանկային գաղտնիքը ներառում է որևէ բանկի հետ հաղորդակցվող մասնավոր անձին վե-

րաբերող ցանկացած տեղեկություն, որն այդ անձը վստահում է բանկին, և որն ինքն է անհրաժեշտ համարում գաղտնի պահել՝ անկախ բանկի գնահատականից, իսկ այդ մտադրության մասին բանկի ողջամիտ տեղեկացվածությունը բավարար է պետության կողմից դրա անձեռնմխելիության ապահովման և պաշտպանության համար:

Նշալի կապակցությամբ հատկանշական է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ նաև՝ Եվրոպական դատարան կամ ՄԻԵԴ) դիրքորոշումը, որի համաձայն՝ «բանկային փաստաթղթերից վերցված տեղեկատվությունն անկասկած հանդիսանում է անհատին վերաբերող անձնական տվյալներ՝ անկախ նրանից՝ դրանք զգայուն տեղեկատվություն են, թե ոչ: Ավելին, նման տեղեկատվությունը կարող է վերաբերել նաև մասնագիտական գործարքներին, և չկա սկզբունքային պատճառ՝ արդարացնելու մասնագիտական կամ գործարար բնույթի գործունեության բացառումը «անձնական կյանք» հասկացությունից»⁸:

ՄԻԵԴ-ը նաև արձանագրել է, որ «մասնավոր կյանքի իրավունքին միջամտելու ձևերը կարող են ներառել պետական մարմիններին վերագրվող այնպիսի գործողություններ, ինչպիսիք են իշխանությունների կողմից բանկային տվյալներ պարունակող փաստաթղթերի պատճենումը և հետագա պահպանումը»⁹:

Ավելին, Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով անձի մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքը ներառում է նաև բանկային գաղտնիքը: Ընդամին՝ բանկային գաղտնիքը պաշտպանվում է պետության կողմից, ի դեմս մասնավորի, Կենտրոնական բանկի՝ իր հաճախորդ բանկերի կողմից տրամադրված տեղեկությունների մասով, և հենց այդ բանկերի կողմից¹⁰: Հետևապես, կարելի է եզրակացնել, որ բանկային գաղտնիք պարունակող ցանկացած տեղեկատվություն ինքնին դիտարկվում է որպես տվյալ անհատին վերաբերող անձնական տվյալ և գտնվում է Կոնվենցիայի պաշտպանության ներքո:

Ընդգծելով բանկային գաղտնիքի պաշտպանության երաշխիքները՝ կարևոր է անդրադառնալ բանկային գաղտնիքի պաշտպանվածության երաշխիքների սահմանափակմանը:

Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով: Սահմանափակման հիմքերի թվին են դասվում նաև հանցագործությունների կանխումը և բացահայտումը: Հետևապես՝ այդ նպատակներով օրենսդիրը սահմանափակել է նաև մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքից ածանցվող՝ բանկային գաղտնիք կազմող և այլ գաղտնի տեղեկությունների անձեռնմխելիությունը:

Բանկային գաղտնիքի մասին օրենքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

⁸ St'u Amann v Switzerland [GC] App no 27798/95, para 65 (European Court of Human Rights, 2000) Reports of Judgments and Decisions 2000-II.

⁹ St'u M. N. And Others v. San Marino, 07.07.2015, app. no. 28005/12, § 51, 55

¹⁰ St'u Սահմանադրական դատարանի 2020 թ. հունիսի 18-ի թիվ 1546 որոշում:

բանկերը բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկությունները քրեական հետապնդում իրականացնող մարմիններին տրամադրում են միայն դատարանի որոշման հիման վրա՝ սույն օրենքին և Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքին համապատասխան:

Վերոգրյալից բխում է, որ ՀՀ բանկերը երաշխավորում են իրենց հաճախորդների և թղթակցող բանկերի ավանդների, հաշիվների և գործառնությունների գաղտնիությունը, և բանկային գաղտնիքը սույն մարմիններին որևէ կերպ հայտնի դարձնելը առանց դատարանի սանկցիայի առաջացնում է ՀՀ քրեական օրենսգրքով սահմանված պատասխանատվություն: Այդ իսկ պատճառով քրեական հետապնդման մարմիններին բանկային գաղտնիքը տրամադրելու համար օրենքը իմպերատիվ կերպով պարտադիր է դիտարկել դատարանի սանկցիայի առկայությունը:

Անդրադառնանք բանկային գաղտնիքի կապակցությամբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի¹¹ (այսուհետ նաև՝ Օրենսգիրք) կարգավորումներին:

Օրենսգրքի 26-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ վարույթի ընթացքում անձին վերաբերող և բժշկական (բացառությամբ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու համար դիմելու կամ այն ստանալու մասին տվյալի), նոտարական, բանկային կամ հարակից գաղտնիք պարունակող տեղեկությունները կարող են հավաքվել միայն դատարանի որոշմամբ՝ օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

Օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 57-րդ կետի համաձայն՝ բանկային կամ հարակից գաղտնիք է դիտարկվում օրենքով սահմանված իմաստով՝ բանկային գաղտնիքը, ապահովագրական գաղտնիքը, արժեթղթերի շուկայի ոլորտի ծառայողական գաղտնիքը, կենսաթոշակային գաղտնիքը, ինչպես նաև վարկային տեղեկատվությունը և վարկային պատմությունը:

Վերոգրյալից ակնհայտ է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը, բացի բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկատվությունից, բացառապես դատավարական սանկցիայի առկայությամբ է պայմանավորել նաև հարակից գաղտնիքի տրամադրման գործընթացը:

Այս համատեքստում հատկանշական է, որ մասնագիտական գրականությամբ քննարկման առարկա է դարձել նաև հարկային գաղտնիքի տրամադրման համար դատավարական սանկցիայի նախատեսման հարցը¹²:

Հարկային օրենսգրքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի 63-րդ կետի համաձայն՝ հարկային գաղտնիք է համարվում հարկ վճարողի, հարկ վճարողի գործունեության վերաբերյալ հարկային մարմնի կամ հարկային ծառայողի ստացած ցանկացած տեղեկություն, բացառությամբ՝

¹¹ Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, Միասնական կայք 2021.07.26-2021.08.08, Պաշտոնական հրապարակման օրը՝ 28.07.2021 թ., Ընդունման ամսաթիվ՝ 30.06.2021 թ.

¹² Տե՛ս М. А. Ефремова, Уголовно-правовая охрана сведений, составляющих коммерческую, банковскую и налоговую тайны, УДК 343.45 DOI: 10.17072/1995-4190-2015-1-124-132.

ա. հարկ վճարողի կողմից կամ նրա համաձայնությամբ հրապարակված տեղեկությունների,

բ. հարկ վճարողի հաշվառման համարի վերաբերյալ տեղեկության,
(...)

Վերոգրյալ կարգավորումից բխում է, որ հարկային գաղտնիքը ևս ենթադրում է այնպիսի չհրապարակված տվյալների առկայություն, որոնք պաշտպանված լինելու երաշխիքներ պետք է ունենան, հակառակ պարագայում դրանք ուղղակիորեն հրապարակված կլինեին հարկ վճարողի կողմից:

Ընդ որում, կարևոր է նշել, որ հարկային գաղտնիք պարունակող տեղեկատվության պաշտպանվածության երաշխիքները ամրագրված են ներպետական օրենսդրությամբ: Մասնավորապես, ՀՀ հարկային օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի համաձայն՝ հարկային մարմինը պարտավոր է պահպանել հարկային գաղտնիքը, հարկային գաղտնիք համարվող տեղեկատվությունը օրենքով սահմանված դեպքերում ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով տրամադրել այդ տեղեկությունների օգտագործմամբ աշխատանքներ կատարելու իրավասություն ունեցող պետական մարմիններին:

Կառավարության 2002 թ. հոկտեմբերի 3-ի թիվ 1584-Ն որոշմամբ կարգավորվում են հարկային գաղտնիք հանդիսացող տեղեկությունների օգտագործմամբ աշխատանքներ կատարելու իրավասություն ունեցող պետական մարմիններին Պետական եկամուտների կոմիտեի կողմից հարկային գաղտնիք հանդիսացող տեղեկությունների տրամադրման հարաբերությունները: Մասնավորապես, սույն որոշման Հավելվածի 7-րդ կետով սահմանվում է, որ ՀՀ Պետական եկամուտների կոմիտեն քրեական վարույթ իրականացնող մարմիններին տեղեկություն տրամադրում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հիման վրա:

Մինչդեռ, կարևոր է նկատել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը կարգավորումներ չի նախատեսում հարկային գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների տրամադրման կապակցությամբ: Այսինքն՝ սույն դեպքում առկա է որոշակի անհամապատասխանություն քննարկվող հարաբերությունների կապակցությամբ, այն պայմաններում, երբ Կառավարության սույն որոշմամբ հարկային գաղտնիքի տրամադրման հարաբերությունների համատեքստում հղում է տրվում քրեական դատավարության օրենսգրքին:

Ավելին, հարկային գաղտնիքի պաշտպանվածության երաշխիքները ամրագրված են նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքով¹³, որի 278-279-րդ հոդվածները քրեական պատասխանատվություն են նախատեսում ոչ միայն բանկային գաղտնիքի, այլև հարկային գաղտնիքի ապօրինի օգտագործման և հրապարակման համար:

Այս կապակցությամբ հատկանշական են Եվրոպական դատարանի դիրքո-

¹³ Տե՛ս ՀՀ քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, Միասնական կայք 2021.05.17-2021.05.30, ընդունվել է 05.05.2021 թ., ուժի մեջ է մտել 01.07.2022 թ.:

րոշումները: Մասնավորապես, «Funke v. France» գործով ՄԻԵԴ-ը արձանագրել է, որ «մաքսային մարմինները ապահովել են պարոն Ֆունկեի դատապարտումը՝ որոշակի փաստաթղթեր ձեռք բերելու նպատակով, որոնք, նրանց կարծիքով, պետք է գոյություն ունենային, թեև դրանում համոզված չէին: Չկարողանալով կամ չցանկանալով դրանք ձեռք բերել այլ միջոցներով՝ նրանք փորձել են հարկադրել հենց դիմումատուին ապացույցներ տրամադրել իր կողմից ենթադրաբար կատարված հանցագործությունների վերաբերյալ: Մաքսային օրենսդրության առանձնահատկությունները (տե՛ս վերևում՝ 30-31-րդ պարբերությունները) չեն կարող արդարացնել 6-րդ հոդվածի (հոդ. 6) ինքնավար իմաստով «քրեական հանցագործության մեջ մեղադրվող» ցանկացած անձի՝ լռելու և իրեն մեղադրելուն չնպաստելու իրավունքի նման խախտումը (44-րդ կետ)»:

ՄԻԵԴ-ն արձանագրել է, որ «դատական հրամանի պահանջի բացակայության պայմաններում օրենքով նախատեսված սահմանափակումները և պայմանները, որոնք ընդգծվել են Կառավարության կողմից (տե՛ս 54-րդ պարբերությունը), թվում են չափազանց թույլ և լի բացթողումներով, որպեսզի դիմումատուի իրավունքներին միջամտությունները լինեին խստորեն համաչափ հետապնդվող օրինական նպատակին (57-րդ կետ)»:

Անդրադառնալով կատարված գործողությունների օրինական լինելու չափանիշին՝ ՄԻԵԴ-ն արձանագրել է, որ «Կառավարությունը և Հանձնաժողովը գտնում էին, որ քննարկվող միջամտությունները բխում էին «երկրի տնտեսական բարեկեցության» և «հանցագործությունների կանխման» շահերից: Չնայած դիմումատուի հակառակ փաստարկներին՝ Դատարանը գտնում է, որ միջամտությունները հետապնդում էին առնվազն առաջին օրինական նպատակը:

«Անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում» չափանիշի կապակցությամբ Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ դրանց շրջանակն անսահմանափակ էր և դուրս էին գալիս հանրային շահի համար անհրաժեշտ սահմաններից, քանի որ չէին ենթարկվում դատական վերահսկողության. ավելին, դրանք ոչ միայն տեղի էին ունեցել հանցանքի բացակայության հանգամանքային ապացույցների կամ ենթադրության բացակայության պայմաններում, այլև իրականացվել էին ոչ պատշաճ կերպով»:

Ամբողջացնելով վերոգրյալը՝ կարելի է եզրակացնել, որ հարկադիր կերպով հարկային բնույթի փաստաթղթեր ներկայացնելը՝ առանց բավարար դատական երաշխիքների, կարող է խախտել մարդու իրավունքները՝ հատկապես կապված արդար դատաքննության և լռելու իրավունքի դրսևորման հետ: Այսինքն՝ սույն որոշմամբ արժարժվում էր նաև հարկային գաղտնիք պարունակող տվյալների պաշտպանության հարցը՝ արձանագրելով, որ մաքսային մարմնի կողմից անձից հարկային փաստաթղթեր պահանջելու համար դատարանի վերահսկողության ոչ պարտադիր լինելը թույլ հանգամանք է, որպեսզի դիմումատուի իրավունքներին միջամտությունները լինեին խստորեն համաչափ հետապնդվող օրինական նպատակին:

Հետևաբար, վերոգրյալի համատեքստում հարկային գաղտնիքի տրամադրման կապակցությամբ դատավարական սանկցիա չնախատեսելը անտրամաբանական է, այն պայմաններում, երբ.

- հարկային գաղտնիքը պարունակում է հարկ վճարողի վերաբերյալ անձնական տվյալներ, որոնք վերջինիս կողմից հրապարկված չեն,
- հարկային մարմնի վրա դրված է պարտականություն՝ պահպանելու հարկային գաղտնիքը, և այն օրենքով սահմանված դեպքերում ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով տրամադրել այդ տեղեկությունների օգտագործմամբ աշխատանքներ կատարելու իրավասություն ունեցող պետական մարմիններին, այդ թվում՝ քրեական հետապնդման մարմիններին,
- Կառավարության 2002 թ. հոկտեմբերի 3-ի թիվ 1584-Ն որոշմամբ¹⁴ սահմանված է, որ հարկային գաղտնիքի տրամադրումն իրականացվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով, այն պարագայում, երբ այդպիսի կարգավորում նախատեսված չէ:

Վերոշարադրյալի հաշվառմամբ կարևորում ենք հարկային գաղտնիքի տրամադրման համար դատավարական սանկցիայի նախատեսման անհրաժեշտությունը:

Կարևոր է քննարկման առարկա դարձնել նաև այն հիմնահարցը, թե արդյո՞ք արդարացված է հարկային մարմնին իրավասություն վերապահելը որոշ դեպքերում անձի բանկային հաշվի վերաբերյալ տվյալներ ձեռք բերել առանց դատարանի որոշման:

Այսպես, «Հարկային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» 2024 թ. փետրվարի 28-ին ընդունված օրենքով հարկային մարմնին հասանելի դարձվեց բանկային գաղտնիք կազմող որոշակի տեղեկություններ, որոնք զգալի բնույթ չեն կրում՝ ըստ օրենքի նախագծի տրամաբանության:

Մասնավորապես, ՀՀ հարկային օրենսգրքի¹⁵ 350.1 հոդվածով նախատեսվեց կարգավորում, որով բացառապես դատարանի որոշման առկայությամբ է պայմանավորվում բանկային հաշվի քաղվածքի ձեռքբերումը, այն պարագայում, երբ սահմանված ժամկետում անձը այդ քաղվածքը չի տրամադրում: Մինչդեռ, հարկ վճարողի յուրաքանչյուր բանկային հաշվի ամփոփ տեղեկություն հարկային մարմինը ձեռք է բերում առանց որևէ խոչընդոտի: Այսինքն՝ սույն տեղեկատվության ձեռք բերման համար չի պահանջվում դատարանի որոշումը կամ տվյալ անձի համաձայնությունը:

Այս կապակցությամբ հատկանշական է, որ «բանկային հաշվի ամփոփ տեղեկությունը» նույնպես բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկություն է: Թեկուզև

¹⁴ Տե՛ս Կառավարության 2002 թ. հոկտեմբերի 3-ի թիվ 1584-Ն որոշում, ՀՀԳՏ 2002.10.30/46(221) Հոդ. 1069, Ընդունման ամսաթիվ՝ 03.10.2002 թ.:

¹⁵ Տե՛ս ՀՀ հարկային օրենսգրքը, ՀՀԳՏ 2016.11.04/79(1259) Հոդ. 1038, Ընդունման ամսաթիվ՝ 04.10.2016 թ.:

ծավալները տարբերվում են քաղվածքից՝ այստեղ հունվարի 1-ի և դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ հաշվի վրա առկա մնացորդն է, մուտք և ելք եղած գումարների համագումարը, այնուամենայնիվ, այս տեղեկությունները նույնպես շարունակում են ունենալ բանկային գաղտնիքի կարգավիճակ¹⁶:

Թերևս, այս հարցի կապակցությամբ կարծիքները տարբեր են¹⁷: Սակայն, կարևոր է ընդգծել, որ Հարկային օրենսգիրքը, ամրագրելով բանկային գաղտնիքի հասկացությունը, չի սահմանում, որ այդպիսին է դիտարկվում միայն բանկային հաշվի քաղվածքը, որից ուղղակիորեն բխում է, որ անձի բանկային հաշվի վերաբերյալ ցանկացած տեղեկատվություն, թեկուզև ոչ զգալի, կարող է դիտարկվել բանկային գաղտնիքի սահմանների ներքո: Հետևաբար, բանկային հաշվի մնացորդը ևս բանկային գաղտնիք է, և այսպիսի տեղեկատվության ձեռքբերումը անխոչընդոտ դարձնելն ինքնին խնդիր է, որովհետև ստացվում է, որ նույն կարգավիճակն ունեցող տեղեկատվության ձեռքբերման համար օրենսդիրը սահմանել է երկու տարբեր գործիքակազմ, այն պայմաններում, երբ բանկային հաշվի քաղվածքում և հաշվի ամփոփ տեղեկատվությամբ ներկայացվող տվյալները նույն կարգավիճակն ունեն և համարվում են բանկային գաղտնիք պարունակող:

Ավելին, անդրադառնալով այն հանգամանքին, որ նման տարբերակումը պայմանավորված է նրանով, որ առանց դատարանի որոշման կամ անձի համաձայնությամբ ձեռքբերվող տվյալները զգալի բնույթ չունեն, կարևոր է ևս մեկ անգամ շեշտադրել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը, որի համաձայն՝ «բանկային փաստաթղթերից վերցված տեղեկատվությունն անկասկած հանդիսանում է անհատին վերաբերող անձնական տվյալներ՝ անկախ նրանից, դրանք զգայուն տեղեկատվություն են, թե ոչ: Ավելին, նման տեղեկատվությունը կարող է վերաբերել նաև մասնագիտական գործարքներին, և չկա սկզբունքային պատճառ՝ արդարացնելու մասնագիտական կամ գործարար բնույթի գործունեության բացառումը «անձնական կյանք» հասկացությունից (տե՛ս Ամանն ընդդեմ Շվեյցարիայի [ՄԴ], թիվ 27798/95, § 65, ՄԻԵԴ 2000 II)»:

Ստացվում է, որ բանկային փաստաթղթից վերցված ցանկացած տեղեկատվություն, անկախ դրա ոչ զգայուն լինելու հանգամանքից, հանդիսանում է անհատին վերաբերող անձնական տվյալ և գտնվում է Կոնվենցիայի պաշտպանության ներքո:

Միաժամանակ, կարևոր է նշել, որ անձի մասնավոր տարածության անձեռնմխելիությունը՝ այլ հիմնական իրավունքների և ազատությունների համակցության մեջ, հնարավորություն է տալիս ապահովելու թե՛ մարդու անհատական

¹⁶ Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://www.azatutyun.am/a/haytaragrmamb-chi-khakhtvum-bankayin-gaghtniqy-pordzageti-ev-pek-nakhagahi-kartsiqnery-tarbervum-en/33307854.html>: Վերջին մուտք՝ 08.04.2026 թ.

¹⁷ Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://www.azatutyun.am/a/haytaragrmamb-chi-khakhtvum-bankayin-gaghtniqy-pordzageti-ev-pek-nakhagahi-kartsiqnery-tarbervum-en/33307854.html>: Վերջին մուտք՝ 08.04.2026 թ.

ներքին ինքնորոշումը՝ իր կենսական շահերին համապատասխան, թե՛ այլ մասնավոր անձանց հետ նրա մասնավոր-կենսական կապերի գաղտնիությունը՝ պետությունից, հասարակությունից և երրորդ անձանցից, և այդ իմաստով է Սահմանադրությունը երաշխավորում անձի մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիությունը:

Հարկ է նկատել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը մասնավոր կյանքը մեկնաբանում է նաև որպես անձի՝ անցանկալի ուշադրությունից զերծ ապրելու իրավունք¹⁸:

Ինչպես արդեն իսկ նշվեց, մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի մասնավոր դրսևորումներ են բնակարանի անձեռնմխելիությունը, հաղորդակցության ազատությունը և գաղտնիությունը, ինչպես նաև անձնական տվյալների պաշտպանությունը, որոնք Հայաստանի Հանրապետությունում Սահմանադրության մակարդակով կառուցակարգվել են որպես առանձին հիմնական իրավունք կամ ազատություն (համապատասխանաբար՝ Սահմանադրության 32-34-րդ հոդվածներ):

Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի պաշտպանությունը ներառում է ոչ միայն պետության կողմից մասնավոր կյանքին միջամտելուց ձեռնպահ մնալը, այլև պետության պոզիտիվ պարտականությունը՝ անհրաժեշտ և արդյունավետ օրենսդրական և իրավակիրառ միջոցներով երաշխավորելու և ապահովելու այն: Հետևապես, պետությունը, նախ՝ ինքը չպետք է միջամտի այս հիմնական իրավունքին, բացառությամբ՝ Սահմանադրությամբ թույլատրված դեպքերի, ինչպես նաև պարտավոր է սահմանել ոչ միայն իր, այլև երրորդ անձանց կողմից այս հիմնական իրավունքի խախտումների դեպքում դրանցից արդյունավետ պաշտպանվելու համար անհրաժեշտ ընթացակարգեր և կառուցակարգեր, և, վերջապես, պարտավոր է նաև գործնականում ապահովել այս հիմնական իրավունքի պաշտպանությունը երրորդ անձանցից:

Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը ներառում է նաև բոլոր այն տեղեկությունները, որոնք վերաբերում են այդ իրավունքը կրողի անձին, նրա անձնական տարածքին և դրանում պաշտպանվող՝ կենսական կամ անձի կողմից կարևորվող այլ շահերին: Որևէ գաղտնիք, որը վերաբերում է մասնավոր անձին, Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով արդեն իսկ պաշտպանված է, ուստի՝ այն պետք լինի նաև օրենսդրորեն պաշտպանված՝ անկախ այն հանգամանքից, թե այդ գաղտնիքը վերաբերում է անձի նեղ անձնային հատկանիշների՞ն, ներքին ինքնորոշման այլ բաղադրիչների՞ն, թե՛ նրա՝ գաղտնիությամբ ապահովված հաղորդակցությանը պետության, հանրության կամ այլ մասնավոր անձանց հետ:

Հետևաբար, ողջ վերոշարադրյալի հաշվառմամբ՝ կարելի է արձանագրել, որ

¹⁸ St' u Smirnova v Russia App nos 46133/99 and 48183/99 (European Court of Human Rights, 24 July 2003) para 95.

հարկային մարմնին նման իրավասություն վերապահելը ուղղակիորեն հակասում է բանկային գաղտնիքի պաշտպանությանն ուղղված օրենսդրությամբ ամրագրված երաշխիքներին և խախտում պետության պարտականությունը՝ ձեռնպահ մնալու անձի մասնավոր կյանքին միջամտելուց: Ավելին, սույն կարգավորումը հակասում է նաև Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքներին և ՄԻԵԴ դիրքորոշումներին, հետևյալ պատճառաբանությամբ.

1. Այսպես, «M. N. and Others v. San Marino»¹⁹ գործով ՄԻԵԴ-ը ևս մեկ անգամ արձանագրեց, որ բանկային փաստաթղթերից վերցված տեղեկատվությունն անկասկած հանդիսանում է անհատին վերաբերող անձնական տվյալներ՝ անկախ նրանից, դրանք զգայուն տեղեկատվություն են, թե ոչ: Ավելին, նման տեղեկատվությունը կարող է վերաբերել նաև մասնագիտական գործարքներին, և չկա սկզբունքային պատճառ՝ արդարացնելու մասնագիտական կամ գործարար բնույթի գործունեության բացառումը «անձնական կյանք» հասկացությունից (տե՛ս Ամանն ընդդեմ Շվեյցարիայի [ՄԴ], թիվ 27798/95, § 65, ՄԻԵԴ 2000 II):

Դատարանը նշում է, որ 8-րդ հոդվածի կիրառելիությունը «անձնական կյանք» հասկացության ներքո մասնագիտական փաստաթղթերի և անձնական տվյալների առգրավման դեպքերում շարունակում է վերահաստատվել²⁰: Անհատի «անձնական կյանքին» վերաբերող տվյալների պահպանումը 8-րդ հոդվածի նպատակներով միջամտություն է՝ անկախ նրանից, թե ով է այն միջոցի սեփականատերը, որի վրա պահվում է տեղեկատվությունը²¹: Մասնավորապես, անձնական կյանքին վերաբերող տեղեկատվության պահպանումը և տարածումը՝ զուգակցված այն հերքելու հնարավորություն չտրամադրելու հետ, 8-րդ հոդվածի ներքո միջամտություն է²²:

Դատարանը արձանագրել է նաև, որ այն փաստը, որ Սան Մարինոյի օրենսդրության համաձայն, «առգրավում» տերմինը կարող է վերաբերել տվյալների պարզ պատճենահանմանը, չի փոխում այս եզրակացությունը: Անվիճելի է, որ պատճենահանումը տվյալներ ձեռք բերելու և, հետևաբար, առգրավելու միջոց է՝ անկախ այն փաստից, որ բնօրինակ կրիչը կարող էր մնալ տեղում: Ավելին, սույն գործում պատճենահանումն առաջացրել է իշխանությունների կողմից խնդրո առարկա տվյալների անհապաղ և անկախ պահպանում:

Եզրակացնելով՝ սույն գործում բանկային տվյալների (ստացված բանկային քաղվածքներից, չեկերից, ֆիդուցիար կարգադրություններից և էլեկտրոնային նամակներից) պատճենման իմաստով առգրավումը, որը Դատարանը համարում է թե՛ «անձնական կյանքի», թե՛ «նամակագրության» հասկացությունների ներքո

¹⁹ St' u M. N. and Others v San Marino App no 28005/12 (European Court of Human Rights, 7 July 2015).

²⁰ St' u Niemietz v Germany (16 December 1992) Series A no 251-B.

Crémieux v France App no 11471/85 (25 February 1993).

Grooten v Netherlands (dec) App no 40045/98 (19 March 2002).

Bernh Larsen Holding AS and Others v Norway App no 24117/08 (14 March 2013).

²¹ St' u, mutatis mutandis, Lambert v France (24 August 1998) para 21, Reports of Judgments and Decisions 1998-V; and Valentino Acatrinei v Romania App no 18540/04, para 53 (25 June 2013).

²² St' u Leander v Sweden (26 March 1987) para 48, Series A no 116; see also I v Finland.

ընկնող, և այդպիսի տվյալների հետագա պահպանումն իշխանությունների կողմից, 8-րդ հոդվածի նպատակներով միջամտություն է:

Միևնույն ժամանակ, Դատարանը սահմանեց, որ միջամտությունը խախտում է 8-րդ հոդվածը, եթե այն «օրինական չէ», չի հետապնդում 2-րդ կետում նշված օրինական նպատակներից գոնե մեկը և, բացի այդ, «անհրաժեշտ չէ ժողովրդավարական հասարակության համար»՝ այդ նպատակներին հասնելու համար (տե՛ս Ամանն, նշված վերևում, § 71):

Դատարանը ուշադրություն է հրավիրում իր հաստատած իրավական պրակտիկային, համաձայն որի՝ «օրենքին համապատասխան» արտահայտությունը նշանակում է ոչ միայն, որ վիճարկվող միջոցը պետք է ունենա ներքին օրենսդրության հիմք, այլ նաև վերաբերում է տվյալ օրենքի որակին՝ պահանջելով, որ այն հասանելի լինի տվյալ անձի համար և կանխատեսելի իր հետևանքներով (տե՛ս Ամանն, նշված վերևում, § 50):

Դատարանը շարունակաբար պնդել է, որ Պայմանավորվող պետություններն ունեն որոշակի հայեցողություն միջամտության անհրաժեշտության գնահատման հարցում, սակայն այն ուղեկցվում է վերահսկողությամբ: Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետում նախատեսված բացառությունները պետք է սերտ կերպով մեկնաբանվեն, և դրանց անհրաժեշտությունը կոնկրետ դեպքում պետք է հիմնավոր կերպով ապացուցված լինի (տե՛ս Crémieux, նշված վերևում, § 38 և Xavier Da Silveira, նշված վերևում, § 34): Բացի այդ, միջամտության անհրաժեշտությունը գնահատելիս, Դատարանը պետք է վստահ լինի, որ առկա էին բավարար և համապատասխան երաշխիքներ՝ կամայականությունից զերծ մնալու համար (նույն տեղում, և Matheron ընդդեմ Ֆրանսիայի, no. 57752/00, § 35, 29 մարտի, 2005), ներառյալ միջոցի նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության հնարավորություն (տե՛ս mutatis mutandis, Lambert, նշված վերևում, § 34, Xavier Da Silveira, նշված վերևում, § 43 և Klass և ուրիշներ ընդդեմ Գերմանիայի, 6 սեպտեմբերի, 1978, §§ 50, 54 և 55, Series A no. 28):

Ավելին, «K. S. and M. S. v. Germany» (2022) գործով ՄԻԵԴ-ը արձանագրել է, որ համաձայն Դատարանի կայուն նախադեպային իրավունքի՝ «անհրաժեշտության» հասկացությունը ենթադրում է, որ միջամտությունը համապատասխանում է հրատապ սոցիալական կարիքի և, մասնավորապես, համաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակին: Որոշելով, թե արդյոք միջամտությունը «անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում»՝ Դատարանը հաշվի կառնի, որ Պայմանավորվող պետություններին թողնված է հայեցողության շրջանակ²³: Այնուամենայնիվ, 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված բացառությունները պետք է մեկնաբանվեն սահմանափակ, և տվյալ գործում դրանց անհրաժեշտությունը պետք է համոզիչ կերպով հաստատված լինի (տե՛ս Mastepan v. Russia, թիվ 3708/03, § 40, 2010 թ. հունվարի 14, հետագա հղումներով, Smirnov v. Russia, թիվ 71362/01,

²³ Տե՛ս Keegan v. the United Kingdom, թիվ 28867/03, § 31, ECHR 2006-X:

§ 43, 2007 թ. հունիսի 7, և *Miaillhe v. France* (թիվ 1), 1993 թ. փետրվարի 25, § 36, Series A թիվ 256-C):

Ինչ վերաբերում է վերջին կետին, Դատարանը նախ պետք է ապահովի, որ համապատասխան օրենսդրությունը և պրակտիկան անհատներին տրամադրեն համարժեք և արդյունավետ երաշխիքներ չարաշահումների դեմ²⁴: Երկրորդ՝ Դատարանը պետք է դիտարկի յուրաքանչյուր գործի կոնկրետ հանգամանքները՝ որոշելու համար, թե արդյո՞ք տվյալ գործով քննարկվող միջամտությունը համաչափ էր հետապնդվող նպատակին: Չափանիշները, որոնք Դատարանը հաշվի է առել այս վերջին հարցը որոշելիս, այլոց թվում են՝ այն հանցագործության ծանրությունը, որի հետ կապված խուզարկությունն ու առգրավումը իրականացվել են, կարգադրությունը տալու եղանակն ու հանգամանքները, մասնավորապես, թե արդյո՞ք այդ պահին առկա էին լրացուցիչ ապացույցներ, կարգադրության բովանդակությունն ու շրջանակը՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով խուզարկվող տարածքների բնույթին և միջոցառման ազդեցությունը ողջամիտ սահմաններում պահելու համար ներդրված երաշխիքներին, և խուզարկության ազդեցության ենթարկված անձի համբավի վրա հնարավոր հետևանքների ծավալը²⁵:

Այսպիսով, ՄԻԵԴ-ի սույն գործերով արտահայտած դիրքորոշումներից բխում է, որ բանկային գաղտնիքի միջամտությանն ուղղված գործողությունները պետք է ունենան օրենսդրորեն հստակ կանոնակարգում, հասկանալի և կանխատեսելի լինեն, անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակության համար և պետք է ապահովված լինեն՝

- արդար դատաբնության իրավունքները (հիմնվելով նաև 6-րդ հոդվածի վրա),
- հասանելի իրավական միջոցներ՝ տվյալների օգտագործման դեմ բողոքարկելու համար,
- անկախ և օբյեկտիվ վերահսկողության գործիքակազմեր:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ կարևոր է արձանագրել, որ բանկային հաշվի ամփոփ տեղեկության ձեռքբերման հարաբերությունները պետք է դիտարկել վերը ներկայացված չափանիշների համատեքստում, այսինքն՝ այն պետք է լինի օրենքին համապատասխան, հետապնդի Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված նպատակները և լինի անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում:

Օրենքի համապատասխանության կապակցությամբ կարևոր է արձանագրել, որ այն ունի երկու կոմպոնենտ, մասնավորապես՝

- վիճարկվող միջոցը պետք է ունենա ներքին օրենսդրության հիմք, որը սույն դեպքում առկա է,

²⁴ *Stéu Société Colas Est and Others v. France*, թիվ 37971/97, § 48, ECHR 2002-III, և *Funke v. France*, 1993 թ. փետրվարի 25, § 56, Series A թիվ 256-A:

²⁵ *Stéu Buck v. Germany*, թիվ 41604/98, § 45, ECHR 2005-IV:

- օրենքի որակին ներկայացվող պահանջներ. այն պետք է հասանելի լինի տվյալ անձի համար և կանխատեսելի իր հետևանքներով:

Սույն դեպքում օրենքի որակին ներկայացվող պահանջի կապակցությամբ առկա է անորոշություն, մասնավորապես այն կապակցությամբ, որ կարգավորումից պարզ չէ նման տեղեկության ձեռքբերման անհրաժեշտության դեպքերը, որից էլ ինքնաբերաբար կախված է այդպիսի տեղեկության ձեռքբերումից հետո առաջացող հետևանքների կանխատեսելիության բացակայությունը:

Այսինքն՝ սույն դեպքում օրենսդրի կողմից չմատնանշելը այդպիսի գործողություններ ձեռնարկելու անհրաժեշտությունը և վրա հասնող հետևանքները, խախտում է օրենքի համապատասխանության չափանիշի երկրորդ կոմպոնենտը:

Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված նպատակները հետապնդելու առումով կարևոր է նշել, որ այն թողնված է յուրաքանչյուր պետության հայեցողությանը: Բայց այս համատեքստում քննարկման ենթակա է այն հիմնահարցը, թե արդյո՞ք արդարացված է այդպիսի տվյալների ձեռքբերման՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված նպատակներին հետապնդելու հանգամանքը գնահատելու լիազորությունը վերապահել հարկային մարմնին:

Նման մոտեցումը կարող է կամայականության ռիսկեր առաջացնել այն կապակցությամբ, որ հարկային մարմնի կողմից այդպիսի տվյալների ձեռքբերումն արդեն իսկ կանխակալ վերաբերմունք է ձևավորում վերջիններիս կողմից ձեռնարկված գործողությունների իրավաչափության վերաբերյալ և Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված՝ նպատակներին հետապնդելու հանգամանքի գնահատումը վերջիններիս կողմից մեկնաբանվելու է ի շահ իրենց կողմից կատարված գործողության իրավաչափության:

Բացի այդ, կարևոր է ընդգծել, որ օրենսդիրը քրեական վարույթ իրականացնող մարմինների կողմից բանկային գաղտնիք պարունակող տվյալների ձեռքբերման գնահատման իրավազորությունը վերապահել է բացառապես դատարանին, մինչդեռ նույն կարգավիճակ ունեցող տվյալները՝ բանկային հաշվի ամփոփ տեղեկատվությունը, հարկային մարմնի կողմից ձեռք բերվելու դեպքում դրա համապատասխանությունը Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված նպատակներին որոշվում է հարկային մարմնի կողմից: Նշյալն անտրամաբանական մոտեցում է, քանի որ օրենսդիրը կշեռքի երկու նժարին է դրել մի դեպքում՝ քրեական հանցագործությունների, մյուս դեպքում՝ հարկային իրավախախտումների բացահայտումը և առավել պարզեցված ընթացակարգ սահմանել հարկային իրավախախտման բացահայտման նպատակով կիրառվող միջոցի նկատմամբ, այն պայմաններում, երբ վերջինս իր հանրային վտանգավորությամբ զիջում է քրեական հանցագործություններին:

Ինչ վերաբերում է ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտությանը, ապա կարևոր է նշել, որ քննարկվող տվյալները առանց դատարանի սանկցիայի ձեռքբերելը որևէ կերպ չի արդարացվում, քանի որ կարգավորման

շրջանակն անսահմանափակ է և հնարավոր է դուրս գա հանրային շահի համար անհրաժեշտ սահմաններից, հատկապես, երբ այն իրականացվի հանցանքի կամ զանցանքի բացակայության դեպքում:

Ավելին, դատական սանկցիայի նախատեսումը ճնշող ազդեցություն ունի և որոշ դեպքերում դատարանը, գնահատելով ձեռնարկվելիք գործողությունների իրավաչափության հարցը, կարող է արգելել նման տվյալների ձեռքբերումը, ինչը սույն օրենսդրական կարգավորման պայմաններում նպատակահարմար չի գտնվել: Այսինքն՝ բացառված չէ, որ նման կարգավորման նախատեսման պայմաններում իրականացվի ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց պատկանող բանկային հաշիվների ամփոփ տեղեկատվության քողարկված վերահսկողություն:

Ողջ վերոշարադրյալի հաշվառմամբ կարող ենք արձանագրել, որ քննարկվող կարգավորման նախատեսումը չի համապատասխանում անձնական տվյալների պաշտպանությանը միտված ՄԻԵԴ դիրքորոշումներով արձանագրված չափանիշներին:

Բացի այդ կարևոր է նշել, որ բանկային հաշվի ամփոփ տեղեկատվության ձեռքբերումը, առանց դատավարական սանկցիայի, ինքնին խնդրահարույց է նաև համակարգային առումով ձեռք բերելու տեսանկյունից:

Այսպես, ՄԻԵԴ-ը «Ռոտառուն ընդդեմ Ռումինիայի» ([ՄՊ], § 44) գործով արձանագրել է, որ ինչ վերաբերում է պետական գործակալների կողմից հսկողության ու անձնական տվյալների հավաքագրմանը, ապա Դատարանը համարել է, որ նման տեղեկությունները համակարգային եղանակով պետական գործակալների կողմից հավաքելն ու ֆայլի տեսքով պահելը վերաբերում են «անձնական կյանքին»՝ Կոմվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով²⁶:

Համադրելով նշյալ դիրքորոշումը սույնով քննարկվող կարգավորման իրավաչափությանը՝ կարող ենք արձանագրել, որ բանկային հաշվի ամփոփ տեղեկատվության ձեռքբերումը ենթադրում է համակարգված և շարունակաբար իրականացվող գործողությունների շղթա, որի արդյունքում տարբեր մարմիններ-

²⁶ Դատարանը մանրամասնել է, որ հաշվի են առնվում մի շարք տարրեր, երբ խոսքը գնում է այն հարցը որոշելու մասին, թե արդյո՞ք որևէ անձի անձնական կյանքը տուժել է նրա բնակարանից կամ անձնական տարածքից դուրս ձեռնարկված միջոցառումների պատճառով: Քանի որ որոշ առիթներով մարդիկ գիտակցաբար կամ միտումնավոր զբաղվում են այնպիսի գործունեությամբ, որը գրանցվում կամ հրապարակավ լուսաբանվում է, կամ կարող է գրանցվել կամ հրապարակավ լուսաբանվել, և այն, ինչ անհատը ողջամտորեն իրավասու է ակնկալել իր անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի առումով, կարող է հանդիսանալ նշանակալի, սակայն ոչ անհրաժեշտաբար վճռական գործոն: Փողոցում քայլող մարդը պարտադիր տեսանելի կլինի նույնպես այնտեղ գտնվող ցանկացած անձի համար: Տեխնիկական միջոցներով այս հանրային տեսարանը դիտելու հանգամանքը (օրինակ՝ գաղտնի տեսանկյարահանման համակարգի միջոցով հսկողություն իրականացնող անվտանգության գործակալի կողմից) ունի նմանատիպ բնույթ: Փոխարենը՝ հանրային տիրույթին պատկանող նման տարրերի համակարգված և շարունակական գրանցում ստեղծելը կարող է անձնական կյանքի հետ կապված նկատառումների տեղիք տալ: Ահա, թե ինչու անվտանգության ծառայությունների կողմից անհատի վերաբերյալ հավաքագրված գործերն առանձնապես վերաբերում են 8-րդ հոդվածին, նույնիսկ երբ այդ տեղեկատվությունները չեն հավաքվել ագրեսիվ կամ քողարկված մեթոդներով («Ռոտառուն ընդդեմ Ռումինիայի», § 57):

րից հավաքվում են համապատասխան տվյալներ և պահպանվում: Ընդ որում, տվյալների հավաքման և պահպանման գործընթացը ուղղակիորեն համարվում է անձի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի խմաստով «անձնական կյանքին» ուղղված միջամտություն: Հետևաբար, նշյալի տեսանկյունից ևս մեծ է անձի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքների սահմանափակման և խախտման հավանականությունը:

Ողջ վերոշարադրյալի հաշվառմամբ արձանագրում ենք, որ առանց դատավարական սանկցիայի՝ հարկային մարմինն իրավասություն վերապահելը՝ անխոչընդոտ ձեռք բերելու անձի բանկային հաշվի վերաբերյալ ամփոփ տեղեկատվություն, հակասում է անձի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով սահմանված երաշխիքներին: Քննարկվող միջոցը անհամաչափ է, քանի որ հնարավորություն է տալիս անսահմանափակ մուտք գործել անձի անձնական տվյալներ՝ չնախատեսելով ընթացակարգային երաշխիքներ, այն պայմաններում, երբ Կոնվենցիայի ներքո անձնական կյանքի նկատմամբ հարգանքի իրավունքի արդյունավետ պաշտպանությունը ապահովելու կապակցությամբ պետությունը ստանձնել է այն պաշտպանելու դրական պարտավորությունը:

Անդրադառնալով քրեական դատավարության օրենսգրքով բանկային գաղտնիքի ձեռքբերման առանձնահատկություններին:

Օրենսգրքի 26-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ վարույթի ընթացքում անձին վերաբերող բանկային կամ հարակից գաղտնիք պարունակող տեղեկությունները կարող են հավաքվել միայն դատարանի որոշմամբ: Ընդ որում, համապատասխան բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների՝ հասանելիության անհրաժեշտություն պահանջող ժամանակահատվածը կարող է որոշ դեպքերում չհամընկնել առաջադրված մեղադրանքի օբյեկտիվ կողմի գործողությունների կատարման ժամանակահատվածի հետ: Այսինքն՝ կոնկրետ հանցակազմով քննության առանձնահատկությամբ պայմանավորված՝ անձի ֆինանսական հոսքերի պատմության վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվության ձեռքբերման և քննության արդյունավետ իրականացման համար մեղադրանքի շրջանակի և հայցվող բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկատվության ծավալային հարաբերակցության տարբերությունը կարող է համարվել արդարացված²⁷:

Այս համատեքստում հատկանշական է 1998 թ. սեպտեմբերի 1-ին ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկության ձեռքբերման կարգավորումները: Մասնավորապես, ՀՀ նախկին քրեական դատավարության օրենսգրքի 172-րդ հոդվածի 3.2-րդ մասի համաձայն՝ «քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինները քրեական գործով կասկածյալ կամ մեղադրյալ ներգրավված անձանց վերաբերյալ բանկային գաղտնիք կազմող տեղեկությունները, (...) կարող են ստանալ խուզարկության կամ առգրավման վերաբերյալ դատարանի որոշման հիման վրա»:

²⁷ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2026 թ. ապրիլի 30-ի թիվ ԵԴ/0403/07/19 որոշում:

Միաժամանակ, ուշագրավ է, որ 2020 թ. հունվարի 22-ին երկրորդ ընթերցմամբ և ամբողջությամբ ընդունվել էր «Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացում կատարելու մասին» օրենքի նախագիծը, որով հնարավորություն էր նախատեսվում որոշակի հանցագործությունների դեպքում դատական սանկցիայի առկայության դեպքում բանկային գաղտնիք պարունակող տվյալներ ձեռք բերել նաև որպես կասկածյալ կամ մեղադրյալ չներգրավված անձանց վերաբերյալ:

Սահմանադրական դատարանը 2020 թ. հունիսի 18-ի թիվ ՍԴՈ-1546 որոշմամբ վերը ներկայացված նախագծով առաջարկվող կարգավորումը ճանաչեց Սահմանադրության 79-րդ հոդվածում ամրագրված որոշակիության սկզբունքին, իսկ դրանով նաև Սահմանադրության 78-րդ հոդվածում ամրագրված համաչափության սկզբունքին՝ օրենսդրորեն ընտրված միջոցի պիտանիության մասով Սահմանադրությանը հակասող՝ արձանագրելով, որ «քրեական վարույթում որպես կասկածյալ կամ մեղադրյալ չներգրավված անձ կարող են լինել ոչ միայն Օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 32-րդ կետի իմաստով քրեական դատավարությանը մասնակցող այլ անձինք, այլև ընդհանրապես Հայաստանի Հանրապետության իրավագործության ներքո գտնվող բոլոր այն անձինք, որոնք որևէ գործով չունեն կասկածյալի կամ մեղադրյալի կարգավիճակ: Քանի որ քրեական դատավարությունում կարգավիճակ չունենալը կանոն է, իսկ կարգավիճակ ունենալը՝ խիստ սակավ հանդիպող բացառություն, պարզ չէ, թե օրենսդիրը կասկածյալի կամ մեղադրյալի կարգավիճակ չունենալը ինչպե՞ս է դիտարկել որպես կարգավիճակ կամ տարբերակող հատկանիշ, որը, ի թիվս այլնի, հիմք է մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքը սահմանափակելու համար»:

Վերոնշյալի կապակցությամբ կարևոր է նշել, որ գործող քրեական դատավարության օրենսգրքով հաղթահարված է Սահմանադրական դատարանի վերը հիշատակված որոշմամբ արձանագրված խնդիրը: Մասնավորապես, Օրենսգրքի 239-րդ հոդվածի 4-րդ մասով հստակ սահմանվում են այն դեպքերը և անձանց շրջանակը, որոնց կապակցությամբ կարող են առգրավվել բանկային կամ հարակից գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ:

Այսինքն՝ կարող ենք պնդել, որ այն անձանց շրջանակը, որոնց մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը կարող է սահմանափակվել, գործող օրենսդրությամբ հստակեցվել է, որն էլ բացառում է այնպիսի հնարավոր իրավիճակների առկայությունը, երբ անձանց վերաբերյալ բանկային գաղտնիք պարունակող տվյալ ձեռքբերվի՝ անկախ որևէ հանցագործության հետ վերջիններիս ենթադրյալ կամ իրական, ուղղակի կամ անուղղակի առնչակցությունից, անկախ ենթադրյալ հանցագործության փաստի հետ որևէ կապից:

Միևնույն ժամանակ, Օրենսգրքի 170-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ անձը, որից վարույթն իրականացնող մարմինը պահանջում է սույն օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան հաղորդել բժշկական, նոտարական, բանկային կամ հարակից գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ, իրավունք ունի հրա-

ժարվելու այդ պահանջը կատարելուց՝ վկայակոչելով համապատասխան գաղտնիքի պահպանման անհրաժեշտությունը:

Ստացվում է, որ Օրենսգիրքը, երաշխավորելով օրենքով պահպանվող գաղտնիքի պաշտպանությունը, այս խումբ տեղեկությունների համար սահմանել է պաշտպանության ավելի բարձր մակարդակ: Մասնավորապես՝ անձը, որից վարույթն իրականացնող մարմինը պահանջում է հաղորդել բժշկական, նոտարական, բանկային կամ հարակից գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ, իրավունք ունի հրաժարվելու այդ պահանջը կատարելուց՝ վկայակոչելով համապատասխան գաղտնիքի պահպանման անհրաժեշտությունը:

Այնուամենայնիվ, կարևոր է արձանագրել, որ այս նորմը գործնականում կարող է հանգեցնել այնպիսի իրավիճակի, երբ քրեական վարույթ իրականացնող մարմինը ապացուցողական գործողությունների ընթացքում շրջանցի բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկության ստացման համար դատարանի որոշում ունենալու պարտադիր պահանջը:

Քննարկվող կարգավորումը նախատեսվել է՝ սահմանելու քրեական վարույթի մասնավոր մասնակցի իրավունքը մերժելու վարույթն իրականացնող մարմնի՝ բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկության տրամադրման պահանջը, սակայն առաջին հայացքից՝ անձին իրավունք վերապահող նորմը կարող է օգտագործվել ի վնաս նրանց, մասնավորապես հնարավոր են այնպիսի իրավիճակներ, երբ վերջիններս, առանց իրազեկ լինելու բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների պաշտպանվածության երաշխիքներին, տրամադրեն այդպիսի տեղեկություններ, որպիսի պարագայում մեծ է հետագայում ապացույցի թույլատրելիության վիճարկման ռիսկը: Որպես օրինակ՝ ապացույցի թույլատրելիության առնչությամբ խնդիր չի կարող առաջանալ այն դեպքում, երբ դատավարական սանկցիայի բացակայության պայմաններում վարույթն իրականացնող մարմինը ապացուցողական գործողության ընթացքում վարույթի մասնավոր մասնակցի նախաձեռնությամբ ստանա բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկություն՝ վերջինիս կողմից բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների պաշտպանվածության երաշխիքներին իրազեկված լինելու պայմաններում:

Ամբողջացնելով ողջ վերոշարադրյալը և համադրելով ՄԻԵԴ-ի դիրքորոշումների հետ՝ կարող ենք արձանագրել, որ բանկային փաստաթղթերից վերցված տեղեկությունն անկասկած հանդիսանում է անհատին վերաբերող անձնական տվյալներ՝ անկախ նրանից, դրանք զգայուն տեղեկատվություն են, թե ոչ:

Որպեսզի բանկային գաղտնիք պարունակող տվյալների ձեռքբերմանն ուղղված գործողությունները չխախտեն Կոմվենցիայի 8-րդ հոդվածը, դրանք պետք է լինեն «օրինական», հետապնդեն 2-րդ կետում նշված օրինական նպատակներից գոնե մեկը և, բացի այդ, «անհրաժեշտ լինեն ժողովրդավարական հասարակության համար»՝ այդ նպատակներին հասնելու համար:

«Օրենքին համապատասխան» արտահայտությունը նշանակում է ոչ միայն,

որ վիճարկվող միջոցը պետք է ունենա ներքին օրենսդրության հիմք, այլ նաև վերաբերում է տվյալ օրենքի որակին՝ պահանջելով, որ այն հասանելի լինի տվյալ անձի համար և կանխատեսելի իր հետևանքներով:

Ինչ վերաբերում է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետում նախատեսված բացառություններին, որոնց դեպքում միջամտությունը դիտվում է օրինական, պետք է սերտ կերպով մեկնաբանվեն, և դրանց անհրաժեշտությունը կոնկրետ դեպքում պետք է հիմնավոր կերպով ապացուցված լինի: Բացի այդ, միջամտության անհրաժեշտությունը գնահատելիս Դատարանի կողմից սահմանվել են որոշակի չափանիշներ, մասնավորապես, պետք է դատարանը վստահ լինի, որ առկա էին բավարար և համապատասխան երաշխիքներ՝ կամայականությունից զերծ մնալու համար, ներառյալ միջոցի նկատմամբ արդյունավետ վերահսկողության հնարավորություն ապահովելու համար:

Անդրադառնալով «անհրաժեշտություն» չափանիշին՝ այն ենթադրում է, որ միջամտությունը համապատասխանում է հրատապ սոցիալական կարիքին և, մասնավորապես, համաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակին: Որոշելով, թե արդյոք միջամտությունը «անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում»՝ Դատարանը հաշվի է առել այն, որ Պայմանավորվող պետություններին թողնված է հայեցողության շրջանակ: Այնուամենայնիվ, 8-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված բացառությունները պետք է մեկնաբանվեն սահմանափակ, և տվյալ գործում դրանց անհրաժեշտությունը պետք է համոզիչ կերպով հաստատված լինի:

Եզրակացություն

Ելնելով վերոգրյալից՝ բանկային գաղտնիքի պաշտպանության երաշխիքներին առնչվող իրավական ակտերի բարելավման և կատարելագործման նպատակով ներկայացնում ենք հետևյալ եզրահանգումները՝

1. հարկային գաղտնիքի տրամադրման կապակցությամբ դատավարական սանկցիա չնախատեսելը անտրամաբանական է, այն պայմաններում, երբ հարկային գաղտնիքը պարունակում է հարկ վճարողի վերաբերյալ անձնական տվյալներ, որոնք վերջինիս կողմից հրապարկված չեն, հարկային մարմնի վրա դրված է պարտականություն պահպանելու հարկային գաղտնիքը և այն օրենքով սահմանված դեպքերում ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված կարգով տրամադրել այդ տեղեկությունների օգտագործմամբ աշխատանքներ կատարելու իրավասություն ունեցող պետական մարմիններին, որի պայմաններում կարևորում ենք հարկային գաղտնիքի տրամադրման համար դատավարական սանկցիայի նախատեսման անհրաժեշտությունը:

2. Առանց դատավարական սանկցիայի՝ հարկային մարմնին իրավասություն վերապահելը անխոչընդոտ ձեռք բերելու անձի բանկային հաշվի վերաբերյալ ամփոփ տեղեկատվություն, հակասում է անձի՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածով սահմանված երաշխիքներին:

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. ՀՀ Սահմանադրություն, ընդունվել է 06.12.2015 թ., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015 թ.: ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում, Հոդ. 1118:
RA Constitution, adopted on 06.12.2015, entered into force on 22.12.2015. RA Official Bulletin 2015.12.21/Special Issue Art. 1118:
2. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիա, ՀՀԱԳՆՊՏ 2004.12.20/5(13), Ընդունման ամսաթիվ՝ 04.11.1950 թ.: European Convention on Human Rights, Official Gazette of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia 2004.12.20/5(13), Date of adoption: 04.11.1950.
3. ՀՀ քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, Միասնական կայք 2021.05.17-2021.05.30, ընդունվել է 05.05.2021 թ., ուժի մեջ է մտել 01.07.2022 թ.:
Criminal Code of the Republic of Armenia, Unified Website 2021.05.17–2021.05.30, adopted on 05.05.2021, entered into force on 01.07.2022.
4. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, Միասնական կայք 2021.07.26-2021.08.08 թ.: Պաշտոնական հրապարակման օրը՝ 28.07.2021 թ., Ընդունման ամսաթիվ՝ 30.06.2021 թ.:
Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia**, Unified Website 2021.07.26–2021.08.08, Official publication date: 28.07.2021, Date of adoption: 30.06.2021.
5. Բանկային գաղտնիքի մասին օրենք, ՀՀԱԺՏ 1996/19(1119) 15 հոկտեմբեր, հոդ. 230, Ընդունման ամսաթիվ՝ 07.10.1996 թ., Ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվ՝ 25.10.1996 թ.:
Law of the Republic of Armenia on Bank Secrecy, Official Gazette of the National Assembly of the Republic of Armenia 1996/19(1119), October 15, Article 230, Date of adoption: 07.10.1996, Date of entry into force: 25.10.1996.
6. ՀՀ հարկային օրենսգիրք, ՀՀՊՏ 2016.11.04/79(1259) Հոդ. 1038, Ընդունման ամսաթիվ՝ 04.10.2016 թ.:
Tax Code of the Republic of Armenia, Official Gazette of the Republic of Armenia 2016.11.04/79(1259), Article 1038, Date of adoption: 04.10.2016.
7. Proceeds of Crime Act 2002, Commonwealth of Australia, 2002.
8. Proceeds of Crime Act 2002, United Kingdom, 2002.
9. Կառավարության 2002 թ. հոկտեմբերի 3-ի թիվ 1584-Ն որոշում, ՀՀՊՏ 2002.10.30/46(221), Հոդ.՝ 1069, Ընդունման ամսաթիվ՝ 03.10.2002 թ.:
Decision No. 1584-N of the Government of the Republic of Armenia of 3 October 2002, Official Gazette of the Republic of Armenia 2002.10.30/46(221), Article 1069, Date of adoption: 03.10.2002.
10. Սահմանադրական դատարանի 2020 թ. հունիսի 18-ի թիվ 1546 որոշում:
Decision No. 1546 of the Constitutional Court of the Republic of Armenia of 18 June 2020.
11. Սահմանադրական դատարանի 2025 թ. ապրիլի 16-ի թիվ ՍԴՈ-1776 որոշում, Միասնական կայք 2025.04.14-2025.04.27 թ., Պաշտոնական հրապարակման օրը՝ 22.04.2025 թ., 179-րդ կետ:
Decision No. SDO-1776 of the Constitutional Court of the Republic of Armenia of 16 April 2025, Unified Website 2025.04.14–2025.04.27, Official publication date: 22.04.2025, para. 179.
12. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2026 թ. ապրիլի 30-ի թիվ ԵԴ/0403/07/19 որոշում:
Decision No. ED/0403/07/19 of the Court of Cassation of the Republic of Armenia of 30 April 2026.
13. Smirnova v Russia App nos 46133/99 and 48183/99 (European Court of Human Rights,

- 24 July 2003) para 95.
14. M.N. and Others v San Marino App no 28005/12 (European Court of Human Rights, 7 July 2015).
 15. Niemietz v Germany (16 December 1992) Series A no 251-B.
 16. Crémieux v France App no 11471/85 (25 February 1993).
 17. Grooten v Netherlands (dec) App no 40045/98 (19 March 2002).
 18. Bernh Larsen Holding AS and Others v Norway App no 24117/08 (14 March 2013).
 19. Lambert v France (24 August 1998) para 21, Reports of Judgments and Decisions 1998-V; and Valentino Acatrinei v Romania App no 18540/04, para 53 (25 June 2013).
 20. Leander v Sweden (26 March 1987) para 48, Series A no 116; see also I v Finland.
 21. Nada v Switzerland App no 10593/08 (12 September 2012) para 151. Keegan v. the United Kingdom, թիվ 28867/03, § 31, ECHR 2006-X:
 22. Société Colas Est and Others v. France, 37971/97, ECHR 2002-III.
 23. Amann v Switzerland [GC] App no 27798/95, para 65 (European Court of Human Rights, 2000) Reports of Judgments and Decisions 2000-II.
 24. M. N. And Others v. San Marino, 07.07.2015, app. no. 28005/12, § 51, 55
 25. Buck v. Germany, թիվ 41604/98, § 45, ECHR 2005-IV:
 26. Ս. Մուրադյան, Բանկային գաղտնիքի իրավական կարգավորման հիմնախնդիրները, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, 2019 թ.
S. Muradyan, Legal Issues of the Regulation of Bank Secrecy (Proceedings of the Conference of the Faculty of Law, Yerevan State University, 2019).
 27. М. А. Ефремова, Уголовно-правовая охрана сведений, составляющих коммерческую, банковскую и налоговую тайны, УДК 343.45 DOI: 10.17072/1995-4190-2015-1-124-13.
M. A. Efremova, Criminal-Law Protection of Information Constituting Commercial, Bank, and Tax Secrets, UDC 343.45, DOI: 10.17072/1995-4190-2015-1-124-13.
 28. <https://www.azatutyun.am/a/haytararagrmamb-chi-khakhtvum-bankayin-gaghtniqy-pordzageti-ev-pek-nakhagahi-kartsiqnery-tarbervum-en/33307854.html>: Վերջին մուտք՝ 08.04.2026 թ. (accessed՝ 08.04.2026).

Anahit Babakhanyan

Assistant to the Deputy Prosecutor General of the Republic of Armenia

**SAFEGUARDS FOR THE PROTECTION OF BANKING
SECRECY UNDER NATIONAL LEGISLATION AND THE CASE
LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS¹**

Abstract

The protection of banking secrecy is one of the most important guarantees of a modern rule-of-law state, as it is directly related to the inviolability of an individual’s private life.

This study examines the concepts of banking and tax secrecy, the guarantees for the protection of banking secrecy and the mechanisms of its limitation, the powers of tax authorities to obtain information on bank accounts within the framework of tax control, and the procedural particularities of obtaining data containing banking secrecy in criminal proceedings.

As a result of the research, the author proposes introducing a requirement for procedural authorisation also in relation to the disclosure of tax secrecy, noting that granting tax authorities the power to obtain summary information on an individual’s bank accounts without procedural authorisation is incompatible with the guarantees provided under Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Keywords: banking secrecy, tax secrecy, summary bank account information, limitation mechanisms, standards of the European Court of Human Rights.

¹ The article was presented on 19.04.2026 and was reviewed on 02.06.2026.

Анаит Бабаханян

Помощник заместителя Генерального прокурора Республики Армения

ГАРАНТИИ ЗАЩИТЫ БАНКОВСКОЙ ТАЙНЫ В НАЦИОНАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ И В ПРЕЦЕДЕНТНОМ ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКАА¹

Абстракт

Защита банковской тайны является одной из важнейших гарантий современного правового государства, поскольку она непосредственно связана с неприкосновенностью частной жизни личности.

В работе предметом исследования стали понятия банковской и налоговой тайны, гарантии защиты банковской тайны и механизмы ограничений, полномочия налоговых органов в рамках налогового контроля по получению информации о банковских счетах, процессуальные особенности получения данных, содержащих банковскую тайну, в уголовно-процессуальном порядке.

По результатам проведённого исследования автор предложил установить необходимость процессуальной санкции также для предоставления налоговой тайны, указав, что наделение налогового органа полномочием беспрепятственного получения обобщённой информации о банковских счетах лица без процессуальной санкции противоречит гарантиям, предусмотренным статьёй 8 Конвенции о защите прав человека и основных свобод.

Ключевые слова: банковская тайна, налоговая тайна, обобщённая информация о банковском счёте, механизмы ограничения, стандарты Европейского суда по правам человека.

¹ Статья была представлена 19.04.2026 и прошла рецензирование 02.06.2026.